

Marko Kolić, mag. hist. et inf.
Sveučilište u Zagrebu
Medicinski fakultet - Zavod za patologiju
Šalata 10
10000 Zagreb
marko.kolic@mef.hr

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 28.11.2022.
Prihvaćeno: 20.12.2022.

PRILOZI ZA POVIJEST ŠKOLSTVA NA PODRUČJU DANAŠNJE OPĆINE RAKOVICA DO 1941. GODINE

U radu je dan prikaz razvoja školstva na području općine Rakovica do 1941. Osnovni je cilj rada utvrditi različite aspekte važne za povijesni razvoj rakovičkog školstva. Autor je u radu, između ostaloga, nastojao utvrditi početke školstva na teritoriju današnje općine, uvjete rada i kvalitetu nastave, ulogu školskih vrtova i drugo. Osim toga, na kraju rada nalazi se tablica s popisom nastavnika koji su službovali na teritoriju općine u promatranom razdoblju te nekoliko ilustracija.

Ključne riječi: Rakovica, Vojna krajina, Kraljevina Jugoslavija, povijest obrazovanja, zavičajna povijest

Uvod

U središtu ovog rada je prikaz povijesnog razvoja osnovnoškolskog obrazovanja na teritoriju općine Rakovica do 1941.¹ Povijesni razvoj školstva na području općine u dosadašnjoj je literaturi slabo istražen.² S obzirom na to ključnu je ulogu imao rad na objavljenim i neobjavljenim izvorima. Prvenstveno, ovdje treba spomenuti

¹ Danas se na teritoriju općine nalaze tri odgojno-obrazovne ustanove – Područni vrtić „Pčelice” Selište Drežničko u sastavu matičnog vrtića u Slunju te Osnovna škola Eugen Kvaternik Rakovica s Područnom školom braća Pavlić u Drežnik Grau.

² O povijesti rakovičkog školstva do sada je pisano na više mjesta. Najcjelovitiji prikaz dan je u monografiji *Rakovica srca od Hrvata: povijest općine Rakovica* iz 2003., u kojoj je objavljeno više priloga posvećenih povijesti školstva na rakovičkom području: KRUIHEK, „Povijest rakovičkoga školstva“, 49-53.; DOBROVŠAK, „Školstvo Drežnik Grada“, 79-80.; FRANJKOVIĆ, „Školstvo u Selištu Drežničkom“, 85.; BRAJDIĆ, „Grabovac“, 95-96. Od pojedinih autora treba istaknuti Dragu Brajdića. Iako se u objavljenim knjigama Brajdić najviše bavi etimologijom prezimena na području Rakovice i Selišta Drežničkoga, kroz u je poglavlja obradio i pitanje školstva: *Povijest Selišta Drežničkoga*, 40-41.; *Rakovački rodovi*, 53-54.

nezaobilaznu višesveščanu *Gradu za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, koju je priredio Anton Cuvaj. Uz Cuvaja korišteni su i školski kalendari koji su izlazili periodično od 1875. do 1941. Važnu ulogu u istraživanju imalo je arhivsko gradivo pohranjeno u Hrvatskom školskom muzeju i Hrvatskom državnom arhivu. Od arhivskog gradiva korištenog u ovom istraživanju svakako treba spomenuti statistička izvješća nastala u međuratnom razdoblju te matice učitelja nastale krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Rad je podijeljen na nekoliko poglavlja unutar kojih se razmatraju različiti aspekti važni za razvoj rakovičkog školstva, od povijesnog konteksta i ključnih reformi do stanja u školama i školskih vrtova. Stoga se u radu želi pružiti odgovor na više istraživačkih pitanja. Prije svega, želi se utvrditi kada su osnovane pojedine škole na području današnje općine, kako se sveopća situacija u osnovnoškolskom obrazovanju odrazila na lokalne prilike, kakve su bile financijske, obrazovne i gospodarske prilike u školama na području Rakovice i slično.

Povijesni kontekst

Tijekom 18. i 19. stoljeća dolazi do intenzivnog razvoja javnog državnog školstva na području Habsburške Monarhije. Generalno gledajući, u ovome je razdoblju školstvo postalo jedno od ključnih pitanja za modrenu državu i društvo.³ Posljedično, sve su te promjene dovele do uspostavljanja temelja za razvoj suvremenog školskog sustava kakvog danas poznajemo. Iako se teritorij današnje općine nalazio na periferiji carstva, ove će se promjene školskog sustava postupno sve više osjećati i na tome području, o čemu će više riječi biti u nastavku.⁴

Prve značajne školske reforme na području Habsburške Monarhije provodi austrijska carica i hrvatsko-ugarska kraljica Marija Terezija donijevši dva važna zakonodavna propisa. Prvi zakonodavni propis bio je *Opći školski red za njemačke normalne, glavne i trivijalne škole* ili *Die Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen* iz 1774. Taj se propis smatra temeljnim zakonodavnim okvirom za uspostavu državnog školstva na području Habsburške Monarhije. Donošenje tog propisa potaknulo je razvoj školstva na području Vojne krajine.⁵ Ubrzo

³ Jedan od najočitijih rezultata uspostave jedinstvenog državnog javnog školskog sustava bio je postupno izuzimanje obrazovanja iz nadležnosti crkve. Ipak, crkva je u nekim krajevima imala ključnu ulogu u obrazovanju stanovništva tijekom većeg dijela 19. stoljeća. Vidi više u: HORBEC et al., *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, 9-11.

⁴ „Svištovski mir“.

⁵ Upravo se taj propis smatra početkom formalnog obrazovanja na području Vojne krajine. Temeljna zadaća krajiškog osnovnog školstva bila je opismeniti dovoljan broj mladića za

nakon, 1777. donesen je i zakonodavni propis za Zemlje Krune Svetog Stjepana, *Sustav obrazovanja i cjelokupnog školstva za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene zemlje ili Ratio educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas*. Tim su dvama propisima postavljeni temelji na kojima će se razvijati školstvo u nadolazećim desetljećima.⁶ Osnovu školskog sustava činile su trivijalne škole u kojima se podučavala vjera i moral, abeceda i čitanje, osnove računanja te čestitost i osnove gospodarstva.⁷ U okružnim gradovima predviđeno je osnivanje glavnih škola, a u pokrajinskim središtima osnivane su normalne ili uzorne škole.⁸ Navedeni će propisi uz neke izmjene uvelike ostati na snazi sve do 1845. kada su doneseni novi.⁹

Značajnije promijene školskog sustava nastupile su donošenjem *Nacrta temeljnih načela javne nastave u Austriji ili Entwurf der Grundzüge des öffentlichen Unterrichtswesens in Österreich* iz 1848., koji je sadržavao niz prijedloga koji su za cilj imali veliku reformu cjelokupnog školstva na području Habsburške Monarhije.¹⁰ Taj će *Nacrt temeljnih načela* biti na snazi sve do 1869. kada je za austrijske zemlje donesen *Zakon od 14. svibnja 1869., kojim se utvrđuju glavna načela nastave u osnovnim školama*.¹¹ Iste je godine donesen i *Propis o nastavi u pučkim učionah vojne Krajine*, koji je bio prilagođen specifičnim potrebama Vojne krajine.¹² U *Propisu* je poseban naglasak bio stavljen na uvjete osnivanja i održavanja osnovnih škola na Krajini. Osim toga, detaljno su propisane kazne za roditelje koji nisu slali svoju djecu u

potrebe vojne službe, pri čemu je ključno bilo poučiti mladiće osnovama njemačkog jezika. Postojala su tri tipa škola: dvogodišnje trivijalne škole, općinske škole i opetovnice, koje su služile za ponavljanje naučenog gradiva u prve dvije godine. VALENTIĆ, „Hrvatsko-slavonska vojna krajina 1790.–1881.“, 72.

⁶ Vidi više u: HORBEC et al., *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, 7-8, 16-28, 49-141.

⁷ HORBEC et al., *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, 18.

⁸ ŽUPAN, „Pučko školstvo“, 14.

⁹ Važnu ulogu u modernizaciji krajiškog obrazovanja imao je *Politische Verfassung der deutschen Volksschulen* iz 1805. Radilo se o dokumentu koji je kroz 14 naputaka uredio cjelokupno krajiško školstvo, a glavni urednik bio je Josip Spendou. U razdoblju od 1805. do 1857. dokument je uz određene izmjene izdan 11 puta. CUVAJ, *Od godine 1780. do ožujka 1935.*, 458-463.

¹⁰ U razdoblju od 1851. do 1861. za vrijeme Bachova apsolutizma dolazi do pojačane germanizacije u školama ali i znatnog porasta broja pučkih škola, s 229 na 517, odnosno rast je iznosio 125%. SZABO, „Razvoj osnovnoga i srednjega školstva“, 224; ŽUPAN, „Pučko školstvo“, 29-30.

¹¹ HORBEC et al., *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, 35-36.

¹² Prijepis *Propisa* napravio je Cuvaj i objavio u: CUVAJ, *Od 31. prosinca 1851. do 20. listopada 1860.* - svezak IV, 152-163.

školu. *Propis*, kasnije *Zakon o pučkim školama u Vojnoj krajini* iz 1871.¹³, stvorit će preduvjete za daljnji razvoj osnovnog školstva na tome području te će ostati na snazi do reinkorporacije Vojne krajine u sastav Banske Hrvatske, odnosno donošenja novog zakona 1888. godine.¹⁴

Teritorijalne i društveno-političke promjene u drugoj polovini 1870-ih i tijekom 1880-ih dovele su do potrebe za donošenjem novog *Zakona o pučkom školstvu* iz 1888., koji se u velikoj mjeri oslanjao na Mažuranićev zakon iz 1874. Naime, jedna od ključnih promjena bila je redefiniranje pučkih škola koje su podijeljene na niže petogodišnje¹⁵ i više četverogodišnje škole s tri smjera – za obrt, trgovinu i gospodarstvo. Osim toga, učvršćen je položaj privatnih konfesionalnih škola, prvenstveno pravoslavnih, te je učiteljska škola produžena na četiri godine.¹⁶ Ovaj će zakon ostati na snazi sve do 1918. i raspada Austro-Ugarske Monarhije, a neke odredbe vrijedit će i kasnije.

Godina 1918. označila je kraj Prvog svjetskog rata i raspad Austro-Ugarske Monarhije te početak novog razdoblja za hrvatske zemlje. Međutim, promjene na području školstva nisu bile tako nagle. Naime, do 1929. na teritoriju Kraljevine Jugoslavije školski sustav je manje-više funkcionirao po prijašnjim zakonima. Većina djece je i dalje polazila niže pučke škole koje su pružale samo osnovno znanje, poput čitanja, pisanja i osnovnih računskih radnji. Iako se na novom zakonu počelo raditi već 1919., potonji je donesen tek 1929. kao *Zakon o narodnim školama*.¹⁷ Jedna od

¹³ Ovaj je zakon donesen tri godine prije poznatog Mažuranićeva *Zakona ob ustroju pučkih škola i preparandijah* iz 1874. Zakoni su se međusobno podudarali, a na snazi su bila do 1888. kada je donesen novi. O školskom zakonu Ivana Mažuranića vidi više u: ŽUPAN, *Pučko školstvo*, 69-82; ŽUPAN, „Mažuranićeva reforma pučkoga školstva“; SZABO, „Razvoj osnovnoga i srednjega školstva“, 225; MUNJIZA, *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije*, 43-44.

¹⁴ Od 1831. polazjenje osnovne škole na području Vojne krajine bilo je obavezno, a sredstva za održavanje škola dolazila su iz Opće krajiške imovinske zaklade. Potkraj 1830-ih u Vojnoj je krajini djelovala 131 trivijalka i 468 općinskih škola s oko 26000 učenika. Istovremeno, na području Banske Hrvatske djelovalo je stotinjak škola s oko 5000 učenika. Međutim, s vremenom će se to izjednačiti. Vidi više u: HORBEC et al., *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, 39-40; ŠIDAK, „Jedno stoljeće u razvoju školstva“, 41.

¹⁵ Zakon je donio neke važne promjene. Učenici koji nisu nastavljali školovanje bili su obvezni polaziti dva puta četvrti razred. Trajanje opetovnica bilo je produljeno s dvije na tri godine. Niže pučke škole dijelile su se na javne opće pučke škole, javne vjerske i privatne škole, odnosno muške, ženske i mješovite. GAĆINA ŠKALAMERA, „Dinamika razvoja osnovnih i srednjih škola“, 86.

¹⁶ HORBEC et al., *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, 42-43; SZABO, „Razvoj osnovnoga i srednjega školstva“, 226.

¹⁷ Neki od noviteta bili su i osnivanje petomjesečnih ambulantnih škola te školskih stanica za

ključnih promjena donesenih ovim *Zakonom* bila je uvođenje osmogodišnjeg obrazovanja – prva četiri razreda u osnovnim i sljedeća četiri razreda u višim narodnim školama. Osnovni je uvjet za otvaranje novih škola bio da u krugu od 4 km ima 30 djece školskog uzrasta, odnosno 20 djece u teže pristupačnim krajevima.¹⁸ Međutim, to u praksi nije u potpunosti zaživjelo. Primjerice, sustav nižih pučkih škola uspostavljen 1880-ih na području općine funkcionirat će uz neke izmjene sve do kraja promatranog razdoblja.¹⁹

U konačnici, općenito govoreći, jedan od najvećih problema tijekom promatranog razdoblja bio je neprovođenje zakonskih odredbi u praksi.²⁰ Osim toga, veliki je problem bio i nepolazak djece u školu, loše stanje i nedovoljno razvijena mreža osnovnih škola te loša materijalna situacija općenito.²¹ Najočitiji rezultat takve situacije bila je i dalje visoka stopa nepismenosti, koja je bila velik problem u modernizaciji društva. Iako se nepismenost postupno smanjivala, ona je prema popisu stanovništva iz 1931. u Savskoj banovini, u čijem je sastavu bilo i rakovičko područje, iznosila visokih 27,7%.²²

Kako je sve počelo?

Početke razvoja školstva na području općine teško je utvrditi. Najveći problem je nedostatak izvora, osobito onih koji su nastali neposredno. Naime, korišteni izvori najvećim su dijelom nastali više desetljeća nakon događaja o kojima govore, zbog čega ih se ne može smatrati posve pouzdanima. Problem nedostatka izvora osobito dolazi do izražaja kada je u pitanju osnutak samih škola. Dobar primjer toga je i Osnovna škola Eugen Kvaternik Rakovica.²³

djecu u zabačenim područjima, a uređen je i sustav privatnih škola. OGRIZOVIĆ, „Razvitak školstva i pedagogije“, 10, 18; MUNJIZA, *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije*, 49.

¹⁸ GACINA ŠKALAMERA, „Dinamika razvoja osnovnih i srednjih škola“, 96.

¹⁹ Osmogodišnji sustav osnovnoškolskog obrazovanja u osnovnoj školi u Rakovici uveden je u školskoj godini 1955/56, u Drežnik Gradu 1957/58, a u Kordunskom Ljeskovcu 1959/60. Nedeljko ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“ u *Slunjski tokovi* (Slunj), veljača/ožujak 1980., 11.

²⁰ BATINIĆ, „Hrvatski školski sustav u 20. stoljeću“, 53.

²¹ ŽUPAN, „Pučko školstvo“, 16; ŽUPAN, „Mažuranićeva reforma pučkoga školstva“, 276-80; OGRIZOVIĆ, „Razvitak školstva i pedagogije“, 18.

²² Međutim, treba imati na umu kako je u drugim dijelovima tadašnje Kraljevine Jugoslavije nepismenost bila znatno veća. Primjerice, u Primorskoj banovini je nepismeno bilo 57,4% stanovnika, a na razini cijele Kraljevine Jugoslavije nepismenost je iznosila 44,6%. Iz toga se može zaključiti kako su višedesetljetni naponi oko formiranja školskog sustava na području Banske Hrvatske ipak polučili određene rezultate. SENJAN, „Narodno prosvječivanje“.

²³ Škola nosi ovaj naziv od 1970. kada je preseljena u novu zgradu u kojoj se i danas nalazi.

U trenutačno dostupnim izvorima i literaturi navodi se više različitih godina s kojima započinje razvoj školskog obrazovanja u Rakovici. Najpouzdanijim se može smatrati Ivan Julije Fras, koji je 1835. objavio *Topografiju karlovačke vojne krajine* u kojoj navodi da je škola u Rakovici osnovana 1819.²⁴ S ovom tvrdnjom složio se i Cuvaj, a ista je godina navedena i u izvješću iz 1927.²⁵ Međutim, u školskom izvješću iz 1931. istaknuto je da je škola osnovana 1745.²⁶ Sličan podatak naveden je i na internetskoj stranici osnovne škole, gdje je istaknuto kako se prva školska ustanova u Rakovici otvorila „oko 1746. kada je zabilježeno kako ova vojna zemljišna općina ima jednu državnu školu i četiri opće narodne škole“.²⁷ S druge strane, Drago Brajdić navodi kako se prva trivijalna škola u Rakovici otvara 1812. i to na području današnje mrtvačnice, koja se nalazi u blizini župne crkve sv. Jelene Križarice. Osim toga, za razliku od prethodnih, Brajdić ističe kako se 1833. u Rakovici otvorila i prva narodna škola, no ona je zbog manjka sredstava s radom prestala već 1842.²⁸ Milan Kruhek navodi kako je škola u Rakovici pokrenuta 1821., a svoju tvrdnju potkrjepljuje biskupskom okružnicom iz 1941. Također, Kruhek navodi i narodnu školu za koju smatra da je osnovana između 1838. i 1840. Brajdić i Kruhek se slažu oko toga da je narodna škola s radom prestala najkasnije 1842.²⁹ I na kraju, školsko izvješće za 1938/39. navodi kako je škola u Rakovici pokrenuta tek 1880.³⁰ S obzirom na sve navedene podatke, osobno smatram kako je osnovna škola u Rakovici najvjerojatnije pokrenuta oko 1819. Međutim, ne treba odbaciti mogućnost da je neki oblik školske obuke postojao i prije 1819. U svakom slučaju, Rakovica je, za razliku od drugih mjesta o kojima će ovdje biti riječi, zadržala kontinuitet i ostala središte obrazovanja rakovičkog kraja sve do danas.

Druga škola po starosti i jedina koja uz Rakovicu i danas djeluje smještena je u Drežnik Gradu. Škola danas djeluje u sastavu rakovičke kao Područna škola braća Pavlić Drežnik Grad.³¹ Za razliku od škole u Rakovici, ovdje su izvori bitno slož-

BRAJDIĆ, *Rakovački rodovi*, 54.

²⁴ FRAS, *Topografija karlovačke vojne krajine*, 209.

²⁵ CUVAJ, *Od godine 1780. do ožujka 1935.*, 487.; HR-HDA-36/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu. Državna osnovna škola u Rakovici.

²⁶ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Rakovica.

²⁷ „Povijest rakovičkog školstva“.

²⁸ BRAJDIĆ, *Rakovački rodovi*, 53.

²⁹ KRUHEK, „Povijest rakovičkog školstva“, 49-50.

³⁰ Za pretpostaviti je kako je ovdje za godinu osnutka uzeta izgradnja nove školske zgrade koja je dovršena upravo tada, a danas služi kao stambeni objekt. HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 22 fasc.

³¹ Status područne škole ima od 1966. Školska zgrada i stambena zgrada za učitelje razorene su

niji oko godine osnutka. Najstariji spomen imamo kod Cuvaja, koji navodi da je škola u Drežnik Gradu osnovana 1830.³² Cuvajevu tvrdnju potvrđuju i izvješća iz 1931.³³ Izvješće iz 1959. navodi kako je prva drežnička škola osnovana u vrijeme Vojne krajine na njemačkom jeziku, a nastava se s početka odvijala u starom gradu Drežniku, koji je tada još uvijek bio u funkciji. Zatim je prema izvješću škola oko 1850., uz mogućí prekid rada, premještena u kuću drežničkoga župnika Vukelića. U konačnici, škola je od 1880. stalno djelovala u novoizgrađenoj zgradi, na čijem mjestu djeluje i današnja škola.³⁴ U svakom slučaju, drežnička je škola najvjerojatnije osnovana 1830. te uz neke prekide djeluje sve do danas.

Na lokaciji današnjeg vrtića u Selištu Drežničkom nekoć je djelovala škola. O osnutku škole u Selištu Drežničkom nema puno informacija. Franjo Franjković navodi kako se prema predaji počeci škole vežu uz prvu polovinu 19. stoljeća. Prema ovome se autoru nastava jedno vrijeme držala u kući Ivana Vukovića na Vuković brdu, a školska se zgrada gradi tek 1900.³⁵ Brajdić kao i Franjković navodi kako je prva škola u Selištu Drežničkom otvorena u prvoj polovini 19. stoljeća u sklopu privatne kuće. Međutim, prema Brajdiću nova je škola dovršena tek 1912. Oba su autora suglasna oko toga da je važnu ulogu pri tome imao podmaršal Ivan Vuković Murković.³⁶ S druge strane, školsko izvješće za 1938/39. otvaranje škole veže tek uz 1903.³⁷ Slično je istaknuto i u izvješću iz 1931., koje navodi kako je škola otvorena 1902, a 1903. je završena zgrada. U izvješću iz 1959. istaknuto je da je škola pokrenuta 1903, a zgrada dovršena 1904.³⁸ S obzirom na to da je do sada najstariji spomen nekog učitelja u Selištu Drežničkom iz 1904. kada je tamo radio Josip Gračan, za pretpostaviti je kako je navod iz izvješća za 1931. najtočniji.³⁹ Stoga se može zaključiti kako je kontinuirana školska naobrazba započela 1904., a moguće je da je postojala i ranije.

Nakon ove tri škole, slijede one koje više nisu aktivne ni u kojem obliku. Prva škola je ona u Močilima, za koju Cuvaj navodi da je osnovana 1825., što bi značilo

Domovinskom ratu. Obnova školske zgrade započela je 2003., a završena je 2005. ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“, 11.; DOBROVŠAK, „Školstvo Drežnik Grada“, 80.

³² CUVAJ, *Od godine 1780. do ožujka 1935.*, 487.

³³ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Drežnik Grad.

³⁴ *Isto.*

³⁵ FRANJKOVIĆ, „Škola u Selištu Drežničkom“, 85.

³⁶ BRAJDIĆ, *Povijest Selišta Drežničkoga*, 40-41.

³⁷ HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 9 fasc.

³⁸ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Selište Drežničko.

³⁹ HR-HDA-30/101-MRŽ-Matica učiteljskog osoblja 1902.–1917.

da je po starosti odmah iza Rakovice.⁴⁰ Istu godinu osnutka navode i školski koledari iz 1905. i 1912.⁴¹ S druge strane, prema izvješću iz 1927. škola u Močilima otvorena je 1871.⁴² Za razliku od ovih izvora, izvješće iz 1931. navodi kako je škola u Donjim Močilima osnovana 1889.⁴³ Isto izvješće navodi kako je škola u Gornjim Močilima osnovana 1880.⁴⁴ To znači kako su u nekom trenutku na tome području djelovale i dvije škole. Međutim, ta podjela vjerojatno nije duže opstala, ako je uopće i postojala. Primjerice, u katastru građanskih i pučkih škola navodi se kako su u razdoblju od 1886. do 1900. u Močilima radili Stevo Drakulić i Mile Gjurić, bez posebne podjele između ove dvije škole.⁴⁵

Nakon Močila slijedi škola u Grabovcu. Đuka Brajdić navodi kako se upravo u Grabovcu nalazi najstarija školska zgrada na području općine sagrađena 1846. Ujedno, ovo se može uzeti i kao jedna od mogućih opcija samog osnutka škole.⁴⁶ Međutim, prvi pouzdani podatak o tome da je u Grabovcu službovao neki učitelj, imamo iz 1875. kada je zabilježeno da je tamo radio Ilija Vinković.⁴⁷ Izvješće iz 1931. navodi kako je škola u Grabovcu osnovana 1902, dok je zgrada za potrebe škole izgrađena tek 1903., što je znatno kasnije u odnosu na ono što navodi Brajdić. Kasnije izvješće iz 1959. navodi kako je škola osnovana 1903. kada je izgrađena i zgrada, a od 1904. nastava se redovito održavala.⁴⁸ Školski izvještaj za 1938/39. navodi kako je škola u Grabovcu osnovana 1889.⁴⁹ U konačnici, uzevši u obzir statistička izvješća i sam izgled zgrade, o čemu će više riječi biti kasnije, smatram kako je grabovačka škola najvjerojatnije pokrenuta 1870-ih.

Treća škola o kojoj će ovdje biti riječi nalazila se u Broćancu. Cuvaj navodi kako je škola osnovana 1875.⁵⁰ S Cuvajevim navodom podudaraju se i učiteljski koledari za 1902. i 1907.⁵¹ Međutim, prema izvješćima iz 1931. i 1938/39. škola je osnovana

⁴⁰ CUVAJ, *Od godine 1780. do ožujka 1935.*, 487.

⁴¹ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1905), 62.; *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1912), 62-63.

⁴² HR-HDA-36/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu. Mašvina.

⁴³ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Donja Močila.

⁴⁴ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Gornja Močila.

⁴⁵ HR-HDA-101-HRZ-Katastar pučkih i građanskih škola u području Modruško-riečke županije god. 1886.-1900.

⁴⁶ BRAJDIĆ, „Grabovac“, 95.

⁴⁷ *Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji*, 192.

⁴⁸ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Drežničko Selište.

⁴⁹ HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 8 fasc.

⁵⁰ CUVAJ, *Od 20. travnja 1868. do 31. svibnja 1875.*, 151.

⁵¹ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1902), 72.; *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1907), 60.

1851., dok izvješće iz 1959. navodi kako je škola osnovana 1871. u zgradi kojom se prije toga koristila vojska.⁵² S druge strane, učiteljski koledari za 1905., 1911. i 1912. navode kako je škola osnovana 1880.⁵³ Stoga je teško reći o kojoj se godini osnutka radi, ali svi su izvori složni oko toga da se osnovnoškolska naobrazba počinje obavljati u drugoj polovini 19. stoljeća, najvjerojatnije krajem 1870-ih ili početkom 1880-ih.

Četvrta škola nalazila se u Mašvini. Izvješće iz 1931. navodi kako je prema kazivanjima starijih ljudi škola osnovana 1875.⁵⁴ Iste je godine zabilježen i prvi poznati učitelj koji je radio u Mašvini, Janko Ralić.⁵⁵ S druge strane, škola u Donjoj Mašvini pokrenuta je 1890.⁵⁶ Međutim, drugi izvori navode samo školu u Mašvini, pa je teško reći radi li se o jednoj ili dvije škole. U svakom slučaju, s obzirom na sve, smatram kako se neki oblik osnovnoškolskog obrazovanja u Mašvini počeo provoditi od 1875.⁵⁷

Peta škola u ovome nizu je sadilovačka, oko koje u izvorima nema dvojbi. Naime, ta je škola pokrenuta 1879.⁵⁸ Šesta škola u ovome nizu nalazila se u Novoj Kršlji. Prema izvješću iz 1931., škola je osnovana 1879.⁵⁹ S druge strane, izvješće za 1938/39. navodi kako je škola osnovana 1894.⁶⁰ Učiteljski koledari za 1902. i 1907.

⁵² HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Broćanac; HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 1 fasc.

⁵³ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1905), 62.; *Učiteljski koledar 1911*, ur. ŠIROLA, 62.; *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1912), 62-63.

⁵⁴ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina; HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 6 fasc.

⁵⁵ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina.

⁵⁶ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina; HR-HŠM-37203 Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 6 fasc.

⁵⁷ Vidi više u: HR-HDA-101-MRŽ-Katastar pučkih i građanskih škola u području Modruško-riečke županije god. 1886.-1900; *Učiteljski koledar* (1875), 51.

⁵⁸ Ista godinu osnutka navedena je u svim dostupnim izvorima. Vidi više u: CUVAJ, *Od 31. svibnja 1875. do 31. listopada 1888.*, 274; HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Sadilovac; HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 23 fasc; I.K., „Sto godina škole u Sadilovcu“, *Slunjski tokovi* (Slunj), prosinac 1979, 10.; ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“, siječanj, 8.; ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“, veljača/ožujak, 11. Iznimka je jedino izvješće iz 1927., u kojemu je navedeno da je škola osnovana 1834, a nova zgrada izgrađena 1879. HR-HDA-36/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu. Državna osnovna škola u Rakovici.

⁵⁹ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Nova Kršlja.

⁶⁰ HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 19 fasc.

navode kako je škola u Novoj Kršlji pokrenuta 1875,⁶¹ a to potvrđuje i statistički izvještaj za 1875., u kojemu se kao učitelj u Novoj Kršlji navodi Mane Babić.⁶² Na temelju toga može se zaključiti kako je škola u Novoj Kršlji najvjerojatnije pokrenuta 1875.

Posljednja i ujedno najkasnije pokrenuta škola nalazila se u Kordunskom Ljeskovcu. Prema izvješću iz 1931. i 1927. škola je osnovana 1900.⁶³ S druge strane, učiteljski koledari za 1911. i 1912. navode 1901. kao godinu osnutka.⁶⁴ Za pretpostaviti je kako je škola pokrenuta 1900., a nastava se počela držati 1901. Navedeno potvrđuje i matica učiteljskog osoblja u kojoj se kao prvi učitelj u Novoj Kršlji navodi Dane Ivančević, koji je tu došao nakon službe u Grabovcu.⁶⁵

Zaključno, u promatranom je razdoblju na rakovičkom području djelovalo 10 škola i to u Rakovici, Drežnik Gradu, Selištu Drežničkom, Močilima, Grabovcu, Broćancu, Sadilovcu, Mašvini, Novoj Kršlji i Kordunskom Ljeskovcu. Od svih navedenih danas su aktivne još samo dvije škole, u Rakovici i Drežnik Gradu. Počeci osnovnoškolskog obrazovanja na području Rakovice mogu se vezati već za 18. stoljeće, no vidljivo je kako se intenzivniji razvoj školskog sustava događa tek u drugoj polovini 19. stoljeća. To ne iznenađuje ako se uzmu u obzir opći trendovi u razvoju školstva na području tadašnje Monarhije.

Učiteljski kadar

Nizak društveni status, loše financijske prilike i općenito loša situacija u tadašnjim osnovnim školama bili su neki od glavnih razloga nedostatka učiteljskog kadra. Naravno, u ovom je istraživanju obuhvaćeno dugo razdoblje te se ne može reći kako je situacija uvijek bila ista. Primjerice, tijekom prve polovine 19. stoljeća najveći je problem bila slaba naobrazba nastavnog kadra te loše stanje škola i učionica, odnosno nedostatan broj škola uopće.⁶⁶ Naime, do 1822., da bi se postalo učiteljem u trivijalnoj školi, poput one u Rakovici, bilo je dovoljno završiti opetovnicu.

⁶¹ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1902), 47; *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1907), 60.

⁶² *Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji* (1875), 192.

⁶³ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Kordunski Ljeskovac; HR-HDA-36/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu. Kordunski Ljeskovac.

⁶⁴ *Učiteljski koledar 1911*, ur. ŠIROLA, 62; *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1912), 62.

⁶⁵ HR-HDA-31/101-MRŽ-Matica učiteljskog osoblja II, 1895.–1907.

⁶⁶ ŽUPAN, „Pučko školstvo“, 16.

Nakon toga je uveden tečaj od tri mjeseca, koji je 1841. produžen na šest mjeseci.⁶⁷ Situacija se tijekom druge polovine 19. stoljeća znatno popravila zato što dolazi do sustavnijeg razvoja učiteljske naobrazbe i osnivanja stručnih društava.⁶⁸ Ipak, i dalje je velik problem bio nedostatak učiteljskog kadra koji nije pratio sve veće potrebe. Primjerice, u razdoblju od 1874. do 1888. broj pučkih škola povećan je za više od 75%, s početnih 673 na 1189. Rastao je i broj polaznika pučkih škola koji se povećao za 50%, s 84223 na 126294. Broj polaznika opetovnica povećao se za 21%, s početnih 18363 na 22207. Međutim, broj učitelja rastao je za svega 20%, s 1500 na 1789.⁶⁹ Položaj učitelja bio je težak i tijekom prve polovine 20. stoljeća. Nakon 1918. neke su učiteljske škole ukinute, a nove su osnovane u Gospiću (1919) i Križevcima (1920). U konačnici, do 1941. na području Hrvatske djelovalo je osam učiteljskih škola. Važan iskorak ostvaren je 1919. pokretanjem Više pedagoške škole u Zagrebu, koja će od 1928. biti organizirana kao studij pedagogije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.⁷⁰ Međutim, nedostatak financijskih sredstava te loše stanje i manjak škola i dalje su predstavljali probleme s kojima se suočavao velik broj učitelja.⁷¹

Najveća prepreka u analizi uvjeta rada rakovičkih učitelja i učiteljskog kadra uopće na rakovičkom području je već spomenuti nedostatak izvora.⁷² U Rakovici je prema Kruheku prvi učitelj u trivijalnoj školi bio „neki Božanić“. Kada je u pitanju narodna škola Kruhek i Brajdić navode Nikolu Pešuta.⁷³ Međutim, prvi pouzdan navod o djelovanju nekih učitelja u Rakovici imamo iz 1875. Tada je zabilježeno da su u Rakovici službovali Antun Šišul i Filip Dmitrović te obrtna učiteljica Ljubica Pavlić.⁷⁴ Kada je u pitanju Drežnik Grad, Ljiljana Dobrovšak navodi kako je „prvi

⁶⁷ VALENTIĆ, „Hrvatsko-slavonska vojna krajina 1790.–1881.“, 72-73. Također, kod istog autora vidjeti više o broju škola te broju pismenih i nepismenih na području Vojne krajine. VALENTIĆ, „Hrvatsko-slavonska vojna krajina 1790.–1881.“, 89-90.

⁶⁸ Godine 1851. pokrenut je stručni časopis *Napredak*. Zatim je 1871. održana Prva opća hrvatska učiteljska skupština u Zagrebu, a slične su skupštine održane i u Petrinji 1874. i Osijeku 1878. Osim toga, na području današnje Hrvatske do 1918. osnovano je 11 učiteljskih škola – dvije u Zagrebu, u Čakovcu, Petrinji, Karlovcu, Pakracu, Osijeku, Kastvu, Pazinu, Arbanasima i Dubrovniku. ŽUPAN, „Mažuranićeva reforma pučkoga školstva“, 266; BATINIĆ, RADEK, „Obrazovanje učitelja“, 114.

⁶⁹ SZABO, „Razvoj osnovnoga i srednjega školstva“, 225.

⁷⁰ BATINIĆ, RADEK, „Obrazovanje učitelja“, 114., 119., 121., 123.

⁷¹ Godine 1934. bilo je nezaposleno 1850 učitelja i 430 diplomiranih profesora. OGRIZOVIĆ, „Razvitak školstva i pedagogije“, 17.

⁷² U prilogima na kraju rada donesen je popis svih poznatih učitelja i vjeroučitelja koji su službovali na području općine u promatranom razdoblju.

⁷³ KRUHEK, „Povijest rakovičkog školstva“, 53-54.

⁷⁴ *Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji* (1875), 192.

učitelj bio Mateša, pa Dvorinković, Lerhinger, Novaković, Božičević i drugi“.⁷⁵ Međutim, Dobrovšak ne navodi u kojem su razdoblju službovali navedeni učitelji. Stoga prvu pouzdanu informaciju o učitelju u drežničkoj školi imamo iz 1875. kada je tamo radio Mile Vein.⁷⁶ O učiteljima u Selištu Drežničkom se tijekom 19. stoljeće ne može govoriti, barem ne na temelju izvora korištenih u ovome istraživanju. Naime, prvi spomen nekog učitelja u Selištu Drežničkom vežemo tek uz 1904. kada je tamo radio Josip Gračan, koji je bio prvi učitelj u tada novoizgrađenoj školi.⁷⁷ Prvi spomen nekog učitelja u Močilima je iz školske godine 1884/5. kada je tamo radio Marko Vein.⁷⁸ Najstariji spomen nekog učitelja u Grabovcu je iz 1875. kada je tamo radio Ilija Vinković.⁷⁹ Prema izvješćima koja se čuvaju u HŠM-u, prvi učitelj u Broćancu bio je Ilija Grba iz Ličke Jasenice.⁸⁰ Prvi učitelj u Mašvini bio je Janko Ralić.⁸¹ Prvi učitelj u Sadilovcu bio je Radoslav Rade Grgić, rođen u Sadilovcu, koji je službu učitelja obnašao od 1879. do 1885.⁸² Prvi spomen nekog učitelja u Novoj Kršlji imamo iz 1875. kada je zabilježeno da je tamo radio Mane Babić.⁸³ U konačnici, za Kordunski Ljeskovac se pouzdanu može reći kako je prvi učitelj bio Dane Ivančević, koji je od 1897. do 1901. radio u Grabovcu, a zatim je premješten u Kordunski Ljeskovac.⁸⁴

Kada je u pitanju stanje učiteljskog kadra, potpunije informacije imam tek od 1870-ih. Jedan od ključnih problema koji se može povezati i s općom situacijom u tadašnjoj Banskoj Hrvatskoj je nedostatak učitelja. Primjerice, u školskoj godini 1896/97. u Grabovcu je učiteljsko mjesto bilo nepopunjeno⁸⁵, 1910. u Broćancu⁸⁶, dok učitelja u Sadilovcu nije bilo 1911., 1912. i 1923⁸⁷. Osim toga, na temelju analiziranih izvora vidljivo je kako se najveći broj učitelja zadržavao vrlo kratko. Najduže se zadržao Manojlo Mane Bubalo, koji je uz neke prekide u Sadilovcu radio od 1885. do 1920.⁸⁸ Osim toga, među učiteljskim kadrom koji je bio zaposlen na rakovičkom

⁷⁵ DOBROVŠAK, „Školstvo Drežnik Grada“, 80.

⁷⁶ *Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji* (1875), 192.

⁷⁷ HR-HDA-30/101-MRŽ-Matica učiteljskog osoblja 1902.–1917.

⁷⁸ *Šematizam učiteljskog osoblja i koledar*, 149-50.

⁷⁹ *Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji* (1875), 192.

⁸⁰ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Broćanac.

⁸¹ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina.

⁸² ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“, siječanj, 8.

⁸³ *Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji* (1875), 192.

⁸⁴ HR-HDA-31/101-MRŽ-Matica učiteljskog osoblja II, 1895.–1907.

⁸⁵ *Školski koledar za godinu 1896/7.*, 68-9.

⁸⁶ HR-HDA-30/101-MRŽ-Matica učiteljskog osoblja 1902.–1917.

⁸⁷ *Učiteljski koledar 1911.*, ur. ŠIROLA, 62; *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1912), 62-63; *Učiteljski kalendar* (1923), 43.

⁸⁸ ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“, siječanj, 8.

području spominje se i ruski emigrant Petar Karadakov (Kardanov/Kardakov), koji se prvo zaposlio u Sadilovcu, a nakon toga je tijekom 1930-ih radio u Močilima.⁸⁹

Školske zgrade

Važnu ulogu u pružanju kvalitetne nastave uz učiteljski kadar imaju i zgrade koje trebaju odgovarati potrebama nastave. Zbog manjka izvora nije moguće sa sigurnošću reći u kakvim su uvjetima učenici s rakovičkog područja slušali nastavu, kakva je bila opremljenost škola, koliko su djeca putovala u školu i slično. Stoga ćemo ovdje s obzirom na trenutačno dostupne izvore prikazati samo neke aspekte uvjeta u kojima su rakovički đaci polazili školu.

Kada je u pitanju školska zgrada u Rakovici, Brajdić navodi kako se u trivijalnoj školi nastava prvotno odvijala na području današnje mrtvačnice koja se nalazi u blizini župne crkve. Nastava narodne škole održavana je u privatnoj kući koja se također nalazila u blizini crkve.⁹⁰ Iako se ovdje ne donose detaljniji opisi, za pretpostaviti je kako takvi uvjeti nisu bili adekvatni za kvalitetno izvođenje nastave. Situacija se svakako popravila kada je 1880. za potrebe škole izgrađena nova zgrada.⁹¹ Slična je situacija bila i u Drežnik Gradu gdje se nastava prvotno odvijala u prostorima starog grada Drežnika, a potom se zbog promijenjenih okolnosti počela održavati u kući drežničkoga župnika Vukelića.⁹² Namjenska zgrada za potrebe škole u Drežnik Gradu je izgrađena 1880., kao i u Rakovici.⁹³ Iz dostupnih izvora može se zaključiti kako se i nastava u Selištu Drežničkom neko vrijeme obavljala u privatnim

⁸⁹ Karadakov je bio jedan od brojnih ruskih izbjeglica koji su tijekom 1920-ih emigrirali na područje Kraljevine Jugoslavije. Ruski su emigranti nerijetko radili kao učitelji u slabo razvijenim krajevima među koje je spadao i prostor današnje općine. ORLIĆ, „Sto godina škole u Sadilovcu“, siječanj, 8.; *Prosvetni šematizam Kraljevine Jugoslavije*, 826-7.; HR-HDA-35/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu. Brojni iskazi škola, učitelja i učenika. II. Broj 89397/39; *Učiteljski kalendar za učitelje Banovine Hrvatske*, 141-3; PUŠKADIJA RIBKIN, *Emigranti iz Rusije*, 33-35.

⁹⁰ BRAJDIĆ, *Rakovački rodovi*, 53-54.

⁹¹ Ova je zgrada bila u uporabi sve do 1970. kada je izgrađena nova zgrada koja je zadovoljavala tadašnje potrebe. U razdoblju od 2014. do 2020. napravljena je cjelovita obnova, čime je školska zgrada prilagođena svim suvremenim potrebama. Vidi više u: „Energetska obnova Osnovne škole Eugena Kvaternika“.

⁹² HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Drežnik Grad. Josip Vukelić bio je župnik u Drežnik Gradu od 1876. do 1890. Zbog sukoba s tadašnjim banom Dragutinom Khuenom Hedervaryjem bio je smijenjen s funkcije župnika. Unatoč tome, u Drežnik Gradu je ostao sve do smrti 1915. Vidi više u: DOBROVŠAK, STRIŽIĆ, „Župa Drežnik Grad“, 65-66.

⁹³ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Drežnik Grad; DOBROVŠAK, „Školstvo Drežnik Grada“, 80.

kućama.⁹⁴ Prva zgrada za školsku namjenu u Selištu Drežničkom izgrađena je tek početkom 20. stoljeća, najvjerojatnije 1903.⁹⁵

Za razliku od prethodno navedenih škola, čini se kako su ostale škole odmah po osnutku počele djelovati u zgradama namijenjenima isključivo njima. Škola u Močilima je nedvojbeno, neovisno o osnutku škola, o čemu je već bilo riječi u prethodnom dijelu, sagrađena prije pokretanja nastave.⁹⁶ U izvorima je ostalo sačuvano kako je 1913. došlo i do nadogradnje.⁹⁷ Iako Brajdić navodi kako je škola u Grabovcu sagrađena 1846., to je teško potvrditi. S obzirom na izgled školske zgrade, za pretpostaviti je kako je građena 1870-ih.⁹⁸ U razdoblju između 1875. i 1880. vjerojatno je sagrađena i škola u Mašvini.⁹⁹ Za potrebe škole u Broćancu prenamijenjena je napuštena vojna zgrada.¹⁰⁰ O školskoj zgradi u Novoj Kršlji nemamo puno informacija. Prema izvješću iz 1931. školska se zgrada smjestila u objektu iz 1800, što upućuje na slične uvjete kao i u Broćancu.¹⁰¹ U konačnici, školska zgrada u Kordunskom Ljeskovcu izgrađena je kad je pokrenuta i sama škola, 1900.¹⁰²

Iz svega je vidljivo kako su školske zgrade na području Rakovice bile sagrađene do kraja 19. stoljeća. Najveći broj ih nastaje oko 1880., što se može povezati s općim trendovima koji su išli u smjeru jačanja mreže škola s ciljem smanjenja nepismenosti. Međutim, pitanje je do koje su mjere bile opremljene navedene škole i kakva je kvaliteta nastave bila, o čemu će više riječi biti u nastavku.

⁹⁴ FRANJKOVIĆ, „Škola u Selištu Drežničkom“, 85.

⁹⁵ Nakon Drugog svjetskog rata, postaje područna škola osnovne škole u Drežnik Gradu. Tako ostaje sve do 1970. kada se obje škole pridružuju Osnovnoj školi Eugen Kvaternik Rakovica. Škola u Selištu Drežničkom radila je sve do 1991. kada je teško oštećena u ratu. Škola je obnovljena 2004., a od 2012. je u funkciji vrtića. BRAJDIĆ, *Povijest Selišta Drežničkog*, 40-41.

⁹⁶ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Donja Močila; HR-HŠM-37202 Dokumentacija o školama. Gornja Močila.

⁹⁷ HR-HDA-36/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu. Mašvina.

⁹⁸ CUVAJ, *Od 31. svibnja 1875. do 31. listopada 1888.*, 274.

⁹⁹ Vanjski izgled zgrade podudara se sa sadilovačkom školom, za koju se zna da je osnovana 1879. Osim toga, prvi poznati učitelj veže se uz 1875. HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina; HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske. Izvješća škola 1938/39. – Kotar Slunj. 6 fasc; HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina; HR-HDA-101-MRŽ-Katastar pučkih i građanskih škola u području Modruško-riečke županije god. 1886.-1900; *Učiteljski koledar* (1923), 51.

¹⁰⁰ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Broćanac.

¹⁰¹ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Nova Kršlja.

¹⁰² HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Kordunski Ljeskovac.

Opremljenost škola i školske aktivnosti

O opremljenosti škola, školskim aktivnostima i općenito kvaliteti nastave na području Rakovice do 1941. teško je govoriti zbog već spomenutih razloga. Prije svega, na temelju izvješća iz 1931. vidljivo je kako, izuzev Rakovice, ni jedna škola nije imala predviđeni prostor za provedbu tjelesnih aktivnosti. Ujedno, upravo se na ovome primjeru dobro vidi kako se zakonske odredbe nisu uvijek dosljedno implementirale. Naime, tjelovježba je u sklopu osnovnoškolske nastave bila predviđena još Mažuranićevim zakonom iz 1874., a ista je odredba bila potvrđena i zakonom iz 1888. U konačnici, iako je u rakovičkoj školi postojala dvorana za tjelovježbu, radilo se o improviziranom prostoru. Naime, dvorana za tjelovježbu zapravo je bila školska zbornica veličine 5 x 5 m.¹⁰³

Kada su u pitanju neke školske aktivnosti ostalo je sačuvano kako je u Rakovici prije Drugog svjetskog rata djelovao pjevački i tamburaški zbor, međutim nije sačuvano više informacija o tome.¹⁰⁴ Unatoč tome, treba reći kako se u Rakovici i danas obrazuju nove generacije tamburaša, što upućuje na tradiciju koja je opstala sve do danas.¹⁰⁵

U konačnici, treba spomenuti i školske knjižnice o kojima ne znamo gotovo ništa. Naime, tijekom Drugog svjetskog rata škole na rakovičkom području najvećim su dijelom bile spaljene ili jako oštećene. To je dovelo do nepovratnog gubitka velikog dijela knjižnog i arhivskog fonda. Jedinu konkretnu informaciju o školskoj knjižnici imamo u školskom izvješću iz 1931. za školu u Selištu Drežničkom. Naime, tadašnji je upravitelj škole i učitelj Mihael Cvitković istaknuo kako se u školi nalazi knjižnica koja je na raspolaganju seljanima.¹⁰⁶ Postojanje takve knjižnice upućuje na zaključak da je učiteljski kadar u Selištu Drežničkom bio svjestan važnosti borbe protiv nepismenosti. Naime, dio ljudi koji je u djetinjstvu naučio čitati, je zbog kasnijeg je nečitanja s vremenom zaboravio stečenu vještinu. Stoga su, da bi spriječile nastanak sekundarne nepismenosti, pojedine građanske inicijative, a s vremenom i država, poticale otvaranje knjižnica i čitaonica u kojima su se ljudi,

¹⁰³ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Rakovica.

¹⁰⁴ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Rakovica.

¹⁰⁵ Nakon Drugog svjetskog rata nastavili su se školovati novi naraštaju rakovičkih tamburaša kroz tamburaški zbor čiji je osnivač bio Jure Šaban. HR-HŠM 37202 Dokumentacija o školama. Rakovica. U novije vrijeme važnu je ulogu u edukaciji novih tamburaša na rakovičkom području imao Petar Hodak, umirovljeni učitelj glazbene kulture u Osnovnoj školi Eugen Kvaternik Rakovica te član KUD-a Izvor. Vidi više u: HODAK, „Glazbeni folklor Drežnik Grada u Drugoj polovici dvadesetog stoljeća“, 400-401.

¹⁰⁶ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Selište Drežničko

pretežno stanovnici ruralnih područja, mogli susresti s pisanom riječi.¹⁰⁷ Sličnu je namjenu mogla imati i školska knjižnica u Selištu Drežničkom. Osim toga, moguće je da su se u školi u Selištu Drežničkom održavali i tečajevi za nepismene. Naime, od 1929. tečajevi za nepismene bili su pod potpunom kontrolom države i mogli su ih izvoditi samo službene osobe te učitelji u školama po strogo propisanim uvjetima.¹⁰⁸

U konačnici, postavlja se pitanje kakva je bila kvaliteta nastave u promatranom razdoblju. Nažalost, o tome se na temelju trenutačnih izvora ne može ništa reći. Međutim, smatram kako je na ovo pitanje barem djelomično dao odgovor Juraj Padjen, koji se školovao u Rakovici.¹⁰⁹ On je u svojim sjećanjima na djetinjstvo i školovanje u Rakovici zapisao sljedeće: „veoma skromno (obrazovanje), namijenjeno siromašnom seoskom puku. Glavno je bilo naučiti čitati, pisati i računati“. Treba imati na umu i to kako je Padjen naveo da je spadao među nadarenije učenike, što mu je 1936. omogućilo da, uz još sedam učenica i učenika, bude poslan na daljnje školovanje. No, da bi se to ostvarilo, morao je zajedno sa svojim vršnjacima ponoviti još jedan razred i proširiti znanje jer ono koje je tada imao nije bilo dovoljno da bi mogao položiti ispit za upis u srednju školu.¹¹⁰ S obzirom na to da se radi o samo jednom sjećanju, ne mogu se donijeti šire ocjene. No, uzevši u obzir sve napisano, može se reći kako obrazovanje u Rakovici i drugim školama na području današnje općine nije bilo potpuno u skladu s tadašnjim standardima i željenim ishodima.

Školski vrtovi

Prvi školski vrtovi na području Habsburške Monarhije pojavljuju se u doba Marije Terezije. Bečki je dvor htio potaknuti uzgoj dudova svilca i proizvodnju svile, za kojom je u to doba postojala velika potreba. Stoga se ovome problemu pokušalo do- skočiti i kroz uzgoj murvi i dudova svilca u školskim vrtovima.¹¹¹ Iako u konačnici

¹⁰⁷ LEČEK, „Suradnja HKD Napredak i Seljačke sloge“, 1102-1103.

¹⁰⁸ Vidi više u: LEČEK, „Suradnja HKD Napredak i Seljačke sloge“, 1104-1106.

¹⁰⁹ Juraj Padjen rođen je u Rakovici 1925, a umro je u Zagrebu 2012. Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1949., a doktorirao 1965. na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Bavio se prostornom ekonomikom i ekonomikom prometa. „Padjen, Juraj“.

¹¹⁰ Padjen je školu polazio između 1932. i 1937. U školi su tada radile dvije učiteljice i jedan učitelj, Anka Vukušić te Ivka i Vlado Veselić, ujedno i ravnatelj. Padjenova obitelj njegovala je dobre odnose s Veselićima, a Juraj je kao nadareni učenik imao privilegiju čistiti ravnateljeve cipele prije nastave. PADJEN, *Rakovica i moji dani*, 59.

¹¹¹ Glavni je problem bio u tome što tadašnja javnost, a osobito imućniji društveni slojevi, nisu prepoznali uzgoj dudova svilca kao profitabilnu djelatnost. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, „Značenje školskih vrtova u sjevernoj Hrvatskoj“, 218-221.

nisu postignuti željeni rezultati, ideja o uzgoju školskog vrta nastavila se razvijati, pa je tako na području Banske Hrvatske 1859. 54% škola imalo školski vrt. Porast broja školskih vrtova Mira Kolar Dimitrijević pripisuje njihovoj korisnosti za zajednicu u kojoj su njegovani.¹¹² Osobit razvoj školski su vrtovi na području Banske Hrvatske doživjeli u vrijeme i nakon banovanja Ivana Mažuranića. U to se doba u školskim vrtovima više nije učilo o svilarstvu, već povrtlarstvu, voćarstvu i pčelarstvu, što je prihvatio veći dio stanovništva.¹¹³ Ipak, interes za školske vrtove s vremenom je splasnulo, poglavito jer više nije bilo sustavne potpore od strane države. U konačnici, tijekom međuraća brojni su školski vrtovi zapušteni.¹¹⁴

Prve informacije o postojanju školskih vrtova na području Rakovice vežemo uz 1903. Naime, u učiteljskom koledaru za 1903. navedeno je kako se školski vrtovi nalaze u Bročancu, Kordunskom Ljeskovcu, gdje je zabilježeno da škola ima i dva rala zemlje, te u Novoj Kršlji.¹¹⁵ Informacije o školskim vrtovima pronalazimo i u koledaru za 1905. gdje se navodi kako škola u Mašvini ima vrt, dok škole u Rakovici i Bročancu uz vrt imaju i pčelinjak. U Novoj Kršlji škola je uz vrt na raspolaganju imala i šest hvati drva.¹¹⁶ U koledaru za 1907. navedeno je kako se u Bročancu njeguju školski vrt i pčelinjak, u Drežnik Gradu, Močilima i Novoj Kršlji samo školski vrt, a u Kordunskom Ljeskovcu je škola uz vrt na raspolaganju imala i dva jutra zemlje.¹¹⁷ Koledar za 1911. navodi kako se u Bročancu i Rakovici nalazi školski vrt i pčelinjak, u Drežnik Gradu, Močilima i Selištu Drežničkom¹¹⁸ nalazio se samo vrt, dok je u Novoj Kršlji škola imala vrt i šest hvati zemlje.¹¹⁹ Sljedeće godine situacija je po pitanju školskih vrtova bila ista.¹²⁰ U konačnici, učiteljski kalendar za 1923. navodi kako se u Drežnik Gradu, Gornjim Močilima, Novoj Kršlji i Selištu Drežničkom nalazio školski vrt, dok je za Rakovicu navedeno i postojanje pčelinjaka.¹²¹ Na temelju ovoga može se zaključiti kako je praksa organizacije školskih vrtova na rakovičkom području zaživjela početkom 20. stoljeća i održala se sve do 1918., pa i neposredno nakon toga. Osim toga, vidljivo je kako se u Rakovici i Bročancu pridavala pažnja i razvoju pčelarstva, što se može povezati s općim trendovima. Najveći

¹¹² *Isto*, 222.

¹¹³ *Isto*, 224-226.

¹¹⁴ O školskim vrtovima vidi više u: *Isto*, 217-232

¹¹⁵ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1903), 72.

¹¹⁶ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1905), 62.

¹¹⁷ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1907), 60.

¹¹⁸ $\frac{3}{4}$ jutra zemlje školi u Selištu poklonio je podmaršal Ivan Vuković Murković. HR-HŠM-37202 Dokumentacija o školama. Drežničko Selište.

¹¹⁹ *Učiteljski koledar 1911*, ur. ŠIROLA, 62.

¹²⁰ *Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja* (1912). 62-3.

¹²¹ *Učiteljski kalendar* (1923), 43.

je problem što koledari ne nude više informacija o samim školskim vrtovima zbog čega ne možemo reći ništa više o njima.

Unatoč tome što Kolar Dimitrijević navodi kako se uzgoj školskih vrtova u međuraću postupno napustio, to nije bio slučaj na primjeru škola na rakovičkom području. Na temelju izvješća iz 1931. vidljivo je kako školske vrtove nisu imale samo škole u Mašvini i Sadilovcu.¹²² Pri tome treba reći kako škola u Sadilovcu ni prije nije imala vrt. Osim toga, zahvaljujući izvješćima iz 1931., može se dobiti bolji uvid u školske vrtove u odnosu na prethodno razdoblje.¹²³ Škola u Novoj Kršlji raspolagala je najvećim resursima jer je imala vrt od 4126 m², matičnjak od 1006 m² i 108 voćaka. Škola u Gornjim Močilima imala je vrt od 5750 m² i rasadnik od 100 m². Škola u Rakovici je na raspolaganju imala vrt od 5053 m², matičnjak od 425 m² i 12 voćaka. Zatim slijedi Drežnik Grad, u kojemu je škola imala vrt od 1600 m², rasadnik od 20 m², matičnjak od 20 m² i 15 voćaka. Škola u Bročancu imala je veliki vrt (7186 m²), ali nije razvila dodatne aktivnosti. Škola u Selištu Drežničkom imala je vrt od 750 m² i 11 voćaka. Najmanje vrtove imale su škole u Donjoj Mašvini (289 m²) i Grabovcu (450 m²). Treba primijetiti i kako u ni jednom izvješću nije navedeno postojanje pčelinjaka.

Iako temu školskih vrtova treba detaljnije istražiti, može se pretpostaviti kako su od školskih vrtova svi imali korist. Primjerice, mještani su na primjeru školskog vrta mogli učiti o uzornom gospodarenju, dok su zahvaljujući rasadniku mogli doći do novih sorti voćaka.¹²⁴ S druge strane, učitelj je imao osiguranu hranu. U konačnici, školski su vrtovi zasigurno bili i svojevrsni ukras sela. Primjerice, u izvješću iz 1959. istaknuto je kako je škola u Drežnik Gradu prije Drugog svjetskog rata imala lijep cvijetnjak ispred škole.¹²⁵

Zaključak

U radu je dan povijesni prikaz razvoj školstva na području općine do 1941. Najveći problem u istraživanju ove teme bio je nedostatak izvora, što dolazi do izražaja kada se govori o počecima školstva. Usprkos tome, istraživanje je pružilo brojne odgovore. Raspravljene su mogućnosti otvaranja različitih škola, istraženi su uvjeti za provođenje

¹²² HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Mašvina; HŠM 37202 Dokumentacija o školama. Sadilovac

¹²³ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama.

¹²⁴ KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, „Značenje školskih vrtova u sjevernoj Hrvatskoj“, 229.

¹²⁵ HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama. Drežnik Grad; O važnosti školskog vrta za lokalnu zajednicu i općenito ulogu učitelja vidi više u: PETROVIĆ LEŠ, *Mjesta sjećanja*, 137-142, 150.

nastave i njezinu kvalitetu te su analizirani školski vrtovi na rakovičkom području. Zaključno, intenzivniji razvoj školstva na području današnje općine započinje 1870-ih. Općenito govoreći, radi se o razdoblju kada na području Banske Hrvatske dolazi do jačanja osnovnoškolskog sustava. U promatranom se razdoblju grade i proširuju školske zgrade, osnivaju nove škole te pokreću školski vrtovi te se postavljaju temelji na kojima se primarno obrazovanje u općini provodi sve do danas.

Prilozi

Tablica 1. Popis učitelja i vjeroučitelja koji su držali nastavu u promatranom razdoblju na području današnje općine Rakovica.

Mjesta	Učitelji i vjeroučitelji ¹²⁶
Broćanac	Ilija Grba; Nikola Novaković, Ivan Odorčić (1884/5); Milovan Katić, Nino Vila, Janko Rodić, Đorđe Stojsavljević, Nikola Sarapa i Petar Grba (1886-1900); Milovan Katić (1902/3); Pavao Ribar ml. (1905); Mihajlo Bubalo (1907); Milovan Kuzmanović (1911/2); Zorka Jović (1923); Dušan Vucelić, Darinka Böhm (1934); Zdenka Piršl (1939/40), Marija Pavičić (1941)
Drežnik Grad	Mile Vein (1875); Mate Mateša, Justina Jergović (1884/5); Marko i Kata Katić, Ljudevit i Marija Dvorniković, Franjo i Katica Dolovčak te Andrija i Katica Lerhinger, Ivan Kostelac (1886-1900); Andrija i Katica Lerhinger (1902/3); Marko Juran (1902/5); Anka Sabljak (1905); Stanislava Knežević (1905/8); Ivan Božičević (1907); Ivan Marković, Ema Ranker (1911/2); Ivan Staffin zamijenio Ivana Čubrića (1914); Stanislav Henneberg (1923); Lucija Kranjčević, Marija Gerovac (1927); Josip Kosanović (1927, 1938/41), Jure i Štefanija Mravunac, Jelka Štimec (1934); Ivka Šporer (1938/9), Tomislav i Marija Potočnjak (1939/41); Dragutin Štimac, Dušan Aralica (1939)

¹²⁶ Popis je napravljen na način da su pojedini učitelji poredani prema prvom pojavljivanju u izvorima. Godine u zagrada označavaju spominjanje nekog učitelja u izvorima, pri čemu se neka imena ponavljaju više godina zaredom. Osim toga, nerijetko je više učitelja djelovalo u istoj godini, što je posebno istaknuto rečeničnim znakom ‘;’.

Grabovac	Ilija Vinković (1875); Josip Vidnjević (1884/5); Kojo Jerković, Tomo Mlinarić, Ilija Grba, Franjo Rončević, Dana Ivančević, Rade Tepavac, Josip Horvat, Pavao Jović, Mihovil Vanjković (1886-1900); Ilija Grba (1902); Mane Mirić (1903/12); Nikola Juretić (1910); Ružica Prpić (1916); Anka Magdić (1923); Zora Jurković (1927, 1934); Dragutin Belković, Marija Đurić (1938/9); Ivan Juraić, Dušan Aralica (1939), Ivan Naso (1940/1)
Kordunski Ljeskovac	Dane Ivančević (1901/12); Ilija Grba (1923/7); Katarina Cikot, Ljubica Ćurilović (1934); Simeon Matić (1939), Šimo Mijoč (1940/1)
Mašvina	Janko Ralić, Stevo Drakulić, Radivoj Radulović (1886-1900); Janko Ralić (1902/23); Stjepan Hontić (1923); Milica Radmanović, Nada Šimonji (1934); Đoko Vučinić, Oktavija Gerčan (1939); Milan Mraović (1940/1)
Močila	Marko Vein (1884/5); Mile Gjurić, Stevo Drakulić i Vladimir Dujić (1886-1900); Stevan Drakulić (1902/5); Ana Momčilović (1914); Gjuro Momčilović (1911/2, 1916); Nikola Krajnović (1923); Đorđe Nikolić, Darinka Ralić (1927); Petar Karadakov (1934, 1940/1); Đuro Vukelić (1939), Milan Mraović, Simeon Matić, Oskar Marčelja (1941); Jovan Sabolović (1941)
Nova Kršlja	Mane Babić (1875), Manda i Franjo Marković (1884/5); Stevo i Kristina Trbuhović, Ivan Kostelac i Lazo Odanović (1896/7); Stevo i Kristina Trbuhović (1902/7); Kojo Jerković (1908); Stevo Drakulić (1912), Tereza Korač (1911); Anka Pintarić (1912); Stevo Drakulić, Marija Haller i Stanislav Chrytill (1923); Marija Haller, Milica Vucelić (1934); Ivan Božičević, Đurđica Baić (1938/9), Karlo Štimac i Simeon Matić (1939), Anka Komadina (1940/1)

Rakovica	Nikola Pešut; Antun Šišul, Filip Dmitrović i Ljubica Pavlić (1875); Josip i Kaja Knežević (1880); Joso Knežević, Ružica Prebeg (1884/5); Katarina Pavlović (1888-1892); Nikola Magdić, Jelka Janeković, Mihovil Vanjković, Radivoj Radulović (1896/96); Mile Zambeli, Josip Bunek i Jelka Janeković (1898/9); Vera Spudić (1900); Mijo Zambeli (1911/2), Antun Rukavina (1911/2), Vera Spudić i Katarina Janeković (1902/7); Marta Kovačević (1906); Marija Trausmiller, Ljubica Vrbanić (1908); Ljubica Vrbanić (1911/2); Pavao Salaj, Katica Štefanac, Štefanija Lugar i Anka Lovnički (1923); Vladimir i Franjica Novaković i Anka Lovnički (1927); Anka Vukušić (1939/41), Ivka i Vlado Veselić (1932/8); Ivan Juraić i Simeon Marić (1939/40), Barbara Matešić, Marija Đurić, Božica i Bogoslav Devčić, Barbara Novoselac (1941)
Sadilovac	Radoslav Grgić (1879/85); Manojlo (1880-1920) i Olga Bubalo, Jovo Radmanović (1886-1900); Rade Rodić (1921/6); Milena Vukas, Matija Svetić i Petar Karadakov (1927/9); Zora Ružić (1929/38); Stojanka i Dušan Aralica, Franjo Barbarić (1939/41)
Selište Drežničko	Josip Gračan (1904); Franjo Murgić (1911/2); Josip Krajcar (1923); Anka Rogić (1927/34); Bogoslav i Božica Devčić (1938/9); Dragutin Štimac, Dušan Aralica (1939), Mihaela Cvitković (1940/1)

Srez: slunjski Općina: Rakovica Škola: Rakovica

STATISTIČKI PODACI

1. Približan broj stanovnika škol. općine 2500

2. Škola osnovana god. 1745 sagrađena god. 1880

3. Školska zgrada: Od kakvog je materijala sagrađena? od kamena
 Koliko ima škol. soba i kako velikih? 3 vel. čine po 10x750 m
 Ima li gimnast. dvorana i slično? imade zbornica vel. 5x5 m

4. Učiteljski stan: Koliko ima učit. stanova? 1 Mogu li se u mjestu naći stanovi za učitelje? može

5. Udaljenost škole od pošte u Rakovici 50 km, od željezničke parobr. stanice u Plaskom 80 km, po autobusem do 4 mjesta — km.

6. Ako postoji šk. vrt, koliko ima 5753 m², rasadnik (cjepilnjak) — m², matičnjak 425 m² sa 12 voćaka, pčelinjak sa — košnica.

7. Postoji li šk. kuhinja i u kakvim prostorijama? ne

8. Voda za piće: Kako daleko ima vodovod 10 m, cisterna —, izvor 200 m. Ima li kupalište (bazen, tuš) nema. Ako nema, postoji li mogućnost za to (bunar, izvor, potok) —

9. Obuka: Cijelodnevna, — poludnevna, da izmjenična —
 Sedmični praznik —

10. Na školi službuju učitelji (vjeroučitelji):
Lukšić Anka učiteljica, Matić Barbara učiteljica
Šuric Marija " " " "
Čedić Bogdan učitelj
Šuric Ivan vjeroučitelj
Matić Ljiljana " "

11. Broj polaznika:

Razred	Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		Odio		
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	
I.	24	19	43		8	12	20																		
II.				28	27	55		11	14	25															
III.							25	10	35																
IV.								26	8	34															
V.																									
VI.																									
Ukupno	24	19	43	28	27	55	19	26	45	25	10	35	26	8	34										

12. Koje su narodnosti učenici (u %)? 100% Jugoslaveni

13. Kojim dijalektima govore? (štok., kajk., čak., jekavci, ikavci, ekavci)? štokavsko-jekavski

14. Koje su vjere (u %)? 98% rimokatolika; 2% pravoslavnih

Slika 1. Prvi dio statističkog upitnika iz 1931. (Izvor: HR-HŠM-37202 Dokumentacija o školama. Rakovica)

15. Polazak škole

Obvezani na polazak škole			Upisani u školu			Od upisanih nikako ne polaze			Neupisani u školu			Primjedba. Zašto upisani ne polaze? Zašto su obvezanici ostali neupisani?
muški	ženski	svega	muški	ženski	svega	muški	ženski	svega	muški	ženski	svega	
135	113	248	135	113	248	13	22	35				Upisani ne polaze zbog siromaštva škole

16. Prosječne terenske i klimatske prilike (gorovito, zimi snijeg, koji sprečava polazak, voda itd.) *zimi snijeg koji sprečava polazak*

17. Materijalne prilike roditelja *velika siromaštva*

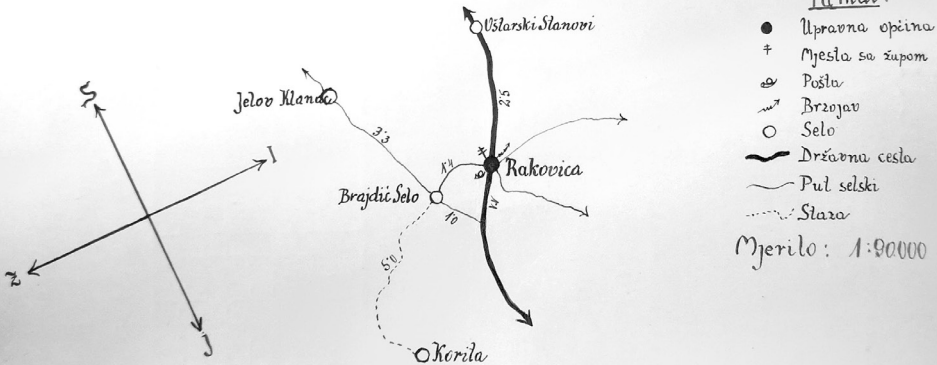
18. Približan broj analfabeta od 12. godine dalje, muških *250* ženskih *350* svega *600*

19. Podaci za osnutak nove škole

Gdje bi bilo potrebno otvoriti novu školu (na skici označiti mjesto crveno i zaokružiti sela u šk. općinu te označiti udaljenost u km): _____ Koliko bi djece polazilo novu školu? _____ Ima li gdje privatna zgrada, podesna za školu? _____

_____ Kakve ima prostorije? _____ Uz koje uvjete bi se mogla najmiti? _____

20. Skica sadanje školske općine (sa naznakom udaljenosti uškolanih mjesta):

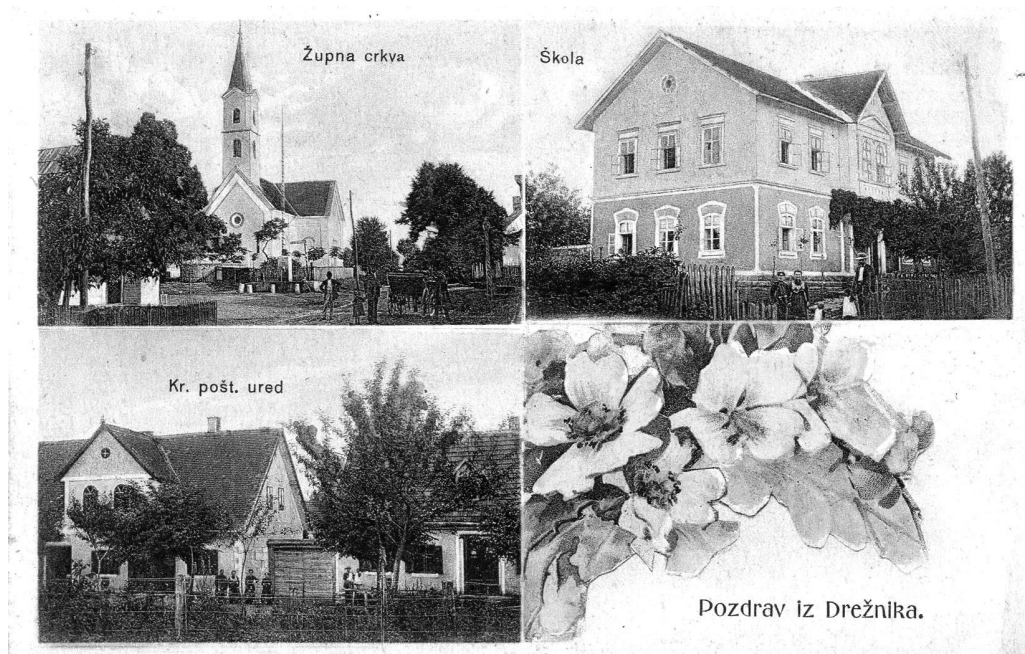
21. Postoje li javne knjižnice, čitaonice, prosvj. društva, prosvjetni domovi, i gdje: _____

Prosvj. i tamburaški zbor u Rakovici

Upravitelj škole:
M. Kolić

Slika 2. Drugi dio statističkog upitnika iz 1931. (Izvor: HR-HŠM-37202 Dokumentacija o školama. Rakovica)

Slika 3. Razglednica s motivima iz Drežnik Grada s početka 20. stoljeća. U desnom kutu nalazi se prikaz tadašnje škole. (Izvor: HR-HŠM-33409 Škola u Drežniku. Zagreb, početak 20. st. Fotograf: R. Mosinger)

Bibliografija

Arhivski i neobjavljeni izvori

HR-HDA-101-MRŽ: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 30/101, Modruško-riječka županija

HR-HDA-36/159-Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 159, Banovina Hrvatska. Odjel za prosvjetu

HR-HŠM-37202-Dokumentacija o školama: Hrvatska, Hrvatski školski muzej, Zagreb, zbirka 37202, Dokumentacija o školama.

HR-HŠM-37203-Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske: Hrvatska, Hrvatski školski muzej, Zagreb, zbirka 37203, Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske.

Objavljeni izvori i tisak

Prosvetni šematizam Kraljevine Jugoslavije, 1932.

Slunjski tokovi (Slunj), 1979, 1980.

Statistika norodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb: Tiskom Dragutina Albrechta, 1875.

Šematizam učiteljskog osoblja i koledar, 1884/5.

Školski koledar za godinu 1896/7. Vukovar: Tiskara Srijemskih novina, 1896.

Učiteljski kalendar za učitelje Banovine Hrvatske, 1941.

Učiteljski kalendar, 1923.

Učiteljski koledar 1911, ur. Stjepan Širola. Zagreb: Naklada knjižare K. Tomčić Zagreb, 1911.

Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja, 1905.

Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja, 1912.

Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja, 1903.

Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja, 1907.

Učiteljski koledar i šematizam pučkih škola i učiteljskog osoblja, 1902.

Učiteljski koledar, 1892.

Literatura

BATINIĆ, Štefka; RADEK, Igor. „Obrazovanje učitelja u Hrvatskoj između dva svjetska rata“. *Anali za povijest odgoja* 12 (2013): 113-127.

BRAJDIĆ, Drago. *Povijest Selišta Drežničkog*. Zaprešić: D. Brajdić, 2016.

BRAJDIĆ, Drago. *Rakovački rodovi – tragom povijesti Rakovice i njezinih stanovnika*. Zaprešić: vlast. nakl., 2014.

BRAJDIĆ, Đuka. „Grabovac“. U: *Rakovica srce od Hrvata: povijest općine Rakovice*, ur. Milan Kruhek, Ivan Strižić. Rakovica: Općinsko poglavarstvo, 2003.

CUVAJ, Antun. *Grada za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas: Od godine 1780. do ožujka 1935. - svezak II*. Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu, 1910.

CUVAJ, Antun. *Grada za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas: Od 31. svibnja 1875. do 31. listopada 1888. - svezak VII*. Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu, 1911.

DOBROVŠAK, Ljiljana. „Školstvo Drežnik Grada“. U: *Rakovica srce od Hrvata: povijest općine Rakovice*, ur. Milan Kruhek, Ivan Strižić. Rakovica: Općinsko poglavarstvo, 2003, 79-80.

DOBROVŠAK, Ljiljana; STRIŽIĆ, Ivan. „Župa Drežnik Grad“. U: *Rakovica srce od Hrvata: povijest općine Rakovice*, ur. Milan Kruhek, Ivan Strižić. Rakovica: Općinsko poglavarstvo, 2003, 64-78.

FRANJKOVIĆ, Franjo. „Škola u Selištu Drežničkom“. U: *Rakovica srce od Hrvata: povijest općine Rakovice*, ur. Milan Kruhek, Ivan Strižić. Rakovica: Općinsko poglavarstvo, 2003, 85.

FRAS, Ivan Julije. *Topografija karlovačke vojne krajine*. Gospić: Biblioteka Ličke župe, 1988. KRUHEK, Milan. „Povijest rakovičkog školstva“. U: *Rakovica srce od Hrvata: povijest općine Rakovice*, ur. Milan Kruhek, Ivan Strižić. Rakovica: Općinsko poglavarstvo, 2003. 49-53.

GAĆINA ŠKALAMERA, Sonja. „Dinamika razvoja osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj od 1900. do 1940.“. *Anali za povijest odgoja* 3 (2004): 83-109.

HODAK, Petar. „Glazbeni folklor Drežnik Grada u Drugoj polovici dvadesetog stoljeća“. U: *Rakovica srce od Hrvata: povijest općine Rakovice*, ur. Milan Kruhek, Ivan Strižić. Rakovica: Općinsko poglavarstvo, 2003, 400-401.

HORBEC, Ivana; MATASOVIĆ, Maja; ŠVOGER, Vlasta. *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj. Knjiga I: Zakonodavni okvir*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2017. „Svištovski mir“. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristup ostvaren 2. 11. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59096>.

KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira. „Značenje školskih vrtova u sjevernoj Hrvatskoj u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije“. *Ekonomska i ekohistorija: časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša* 10 (2014), br. 1: 217-232. Pristup ostvaren 6. 10. 2022. <https://hrcak.srce.hr/135228>.

LEČEK, Suzana. „Suradnja HKD Napredak i Seljačke sloge u kampanji opismenjivanja“. *Časopis za suvremenu povijest* 36 (2004), br. 3: 1101-1126. Pristup ostvaren 6. 10. 2022. <https://hrcak.srce.hr/8402>.

MUNJIZA, Emerik. *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije*. Osijek, Slavonski Brod: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet; Hrvatski pedagoško-književni zbor, Ogranak Slavonski Brod, 2009.

OGRIZOVIĆ, Mihajlo. „Razvitak školstva i pedagogije u Jugoslaviji od god. 1918. do god. 1941.“ *Zbornik za historiju školstva i prosvjete* 10 (1976), 9-24. BATAINIĆ, Štefka. „Hrvatski školski sustav u 20. stoljeću“. *Anali za povijest odgoja* 2 (2002), 49-67.

PADJEN, Juraj. *Rakovica i moji dani: autobiografski zapisi o jednom burnom razdoblju*. Zagreb: Duga Print, 2008.

„Padjen, Juraj“. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristup ostvaren 3. 11. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46089>.

PETROVIĆ LEŠ, Tihana. *Mjesta sjećanja: Sveti Rok i Lovinac*. Zagreb: Srednja Europa, 2022.

PUŠKADIJA RIBKIN, Tatjana. *Emigranti iz Rusije u znanstvenom i kulturnom životu Zagreba*. Zagreb: Prosvjeta, 2006.

SENJAN, Saša. „Narodno prosvjećivanje u sjevernoj Hrvatskoj (1945. – 1952.)“ Doktorska disertacija, Sveučilišta u Zagrebu, 2021.

SZABO, Agneza. „Razvoj osnovnoga i srednjega školstva od kraja 18. stoljeća do početka 20. stoljeća“. U: *Hrvatska i Europa – Moderna hrvatska kultura od preporoda do moderne*, ur. Mislav Ježić. Zagreb: Školska knjiga, 2010, 223-231.

ŠIDAK, Jaroslav. „Jedno stoljeće u razvoju školstva u hrvatskim zemljama (1773-1874)“. *Zbornik za historiju školstva i prosvjete* 1975 (9): 37-48.

VALENTIĆ, Mirko. „Hrvatsko-slavonska vojna krajina 1790.–1881.“. U: *Vojna krajina: povijesni pregled – historiografija – rasprave*, ur. Dragutin Pavličević. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1984, 57-91.

ŽUPAN, Dinko. „Mažuranićeva reforma pučkoga školstva“. U: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo doba*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019, 265-282.

ŽUPAN, Dinko. „Pučko školstvo u vrijeme banovanja Ivana Mažuranića“ Magistarski rad, Sveučilišta u Zagrebu, 2002.

Web stranice

„Energetska obnova Osnovne škole Eugena Kvaternika“. *Osnovna škola Eugen Kvaternik Rakovica*. Pristup ostvaren 6. 10. 2022. <http://os-ekvaternika-rakovica.skole.hr/projekti/energetskaobnova>.

„Povijest rakovičkog školstva“. *Osnovna škola Eugen Kvaternik Rakovica*. Pristup ostvaren 5. 10. 2022. <http://os-ekvaternika-rakovica.skole.hr/skola>.